## 71267 ـ نصاب شتر، گاو و گوسفند

**سوال**

نِصاب دام در زکات چقدر است؟

**پاسخ مفصل**

الحمدلله.

چهارپایان (دام) عبارتند از شتر، گاو و گوسفند؛ و زکات در غیر این دام‌ها واجب نیست، مگر آنکه برای تجارت باشند.

۱ـ نصاب شتر: به اجماع علما پنج نفر است و زکات آن یک گوسفند می‌باشد. سپس در ده شتر، دو گوسفند؛ در پانزده شتر، سه گوسفند؛ در بیست شتر، چهار گوسفند؛ و در بیست و پنج شتر، یک «بنت مخاض»... تا آخر نصاب‌هایی که در حدیث آمده و در ادامه بیان می‌شود.

بر این اساس، هر کس چهار شتر یا کمتر داشته باشد، زکاتی بر او نیست مگر آنکه خود بخواهد.

اصل در این مسئله روایتی است که بخاری (۱۴۵۴) از انس رضی الله عنه نقل کرده است که ابوبکر رضی الله عنهما هنگامی که او را به بحرین فرستاد، این نامه را برایش نوشت: «بسم الله الرحمن الرحیم. این فریضهٔ صدقه [زکاتی] است که رسول الله ﷺ بر مسلمانان فرض کردند و الله پیامبرش را به آن فرمان داد؛ پس از مسلمانان به هر کس طبق این دستور رجوع شد باید آن را بپردازد، و اگر بیش از آن خواسته شد نپردازد: در بیست و چهار شتر و کمتر از آن، زکات از جنس گوسفند است و در ازای هر پنج شتر، یک گوسفند پرداخت می‌شود. هرگاه به بیست و پنج تا سی و پنج شتر برسد، یک بنت مَخاضِ ماده در آن است؛ هرگاه به سی و شش تا چهل و پنج شتر برسد، یک بنت لَبونِ ماده در آن است؛ هرگاه به چهل و شش تا شصت شتر برسد، یک حِقّه [شتر ماده‌ای که آمادهٔ جفت‌گیری است] در آن است؛ هرگاه به شصت و یک تا هفتاد و پنج شتر برسد، یک جَذَعه در آن است؛ هرگاه به هفتاد و شش تا نود شتر برسد، دو بنت لبون در آن است؛ هرگاه به نود و یک تا صد و بیست شتر برسد، دو حقه در آن است؛ و هرگاه از صد و بیست شتر بیشتر شود، در ازای هر چهل شتر یک بنت لبون و در ازای هر پنجاه شتر یک حقه پرداخت می‌شود. و هر کس تنها چهار شتر داشته باشد، زکاتی در آن نیست مگر اینکه صاحبش بخواهد؛ پس هرگاه به پنج شتر رسید، یک گوسفند در آن است...».

«بنت مخاض»: شتر ماده‌ای است که یک سال را تمام کرده است.

و «بنت لبون»: شتر ماده‌ای است که دو سال را تمام کرده است.

و «حِقّه»: شتر ماده‌ای است که سه سال را تمام کرده است.

و «جَذَعه»: شتر ماده‌ای است که چهار سال را تمام کرده است.

۲ـ نصاب گاو: در قول جمهور علما سی رأس است؛ به دلیل این فرمودهٔ پیامبر ﷺ: «در سی گاو، یک تبیع یا تبیعه (گوسالهٔ یک‌سالهٔ نر یا ماده) و در هر چهل گاو، یک مُسِنّه [گاو دوساله] است». به روایت ترمذی (۶۲۲) و ابن‌ماجه (۱۸۰۴)، و آلبانی آن را در صحیح ترمذی صحیح دانسته است.

و «تَبیع»: گوساله‌ای است که یک سال دارد و وارد سال دوم شده است؛ و به این دلیل به آن تبیع گفته‌اند که در پی مادرش می‌رود و از او تبعیت می‌کند.

و «مُسِنّه»: گاو ماده‌ای است که دو سال دارد و همان ثَنیّه است.

۳ـ نصاب گوسفند: به اجماع علما چهل رأس است و زکات آن یک گوسفند می‌باشد؛ به دلیل آنچه در حدیث پیشینِ انس آمده است: «و در صدقهٔ گوسفندِ سائمه (چرنده)، هرگاه بین چهل تا صد و بیست رأس باشد، یک گوسفند است؛ و اگر از صد و بیست تا دویست رأس بیشتر شود، دو گوسفند است؛ و اگر از دویست تا سیصد رأس بیشتر شود، سه گوسفند در آن است؛ و هرگاه از سیصد رأس بیشتر شود، در ازای هر صد رأس، یک گوسفند پرداخت می‌شود. و اگر گوسفندانِ چرندهٔ شخص یک رأس از چهل کمتر باشد، زکاتی بر آن نیست مگر آنکه صاحبش بخواهد».

جمهور فقها برای واجب شدن زکات در چهارپایان شرط کرده‌اند که «سائمه» (چرنده) باشند؛ یعنی حیوانی که بیشترِ سال را در چراگاه‌های مباح می‌چرد [و برایش علوفه آورده نمی‌شود]، اما حیوانی که دستی تغذیه می‌شود [و غذایش هزینه دارد] زکاتی در آن نیست مگر اینکه برای تجارت باشد. دلیل شرط بودنِ چرا، این فرمودهٔ پیامبر ﷺ است که: «و در صدقهٔ گوسفندِ چرنده...».

بنگرید به: «المغنی» (۲/ ۲۳۰ ـ ۲۴۳).

در «فتاوی اللجنة الدائمة» (۹/ ۲۰۲) آمده است: «علما اجماع دارند بر واجب بودن زکات در شتر، گاو و گوسفندِ چرنده در صورتی که به نصاب برسند؛ و نخستین نصاب در شتر پنج، در گاو سی، و در گوسفند چهل رأس است. و سائمه همان حیوانی است که از علف‌ها و گیاهان چرا می‌کند، در برابر حیوانی که دستی تغذیه می‌شود و چهارپایانِ کاری که صاحبانشان از آن‌ها بار می‌کشند.

علما در وجوب زکات برای حیواناتی که دستی تغذیه می‌شوند و حیوانات کاری اختلاف‌نظر دارند؛ بیشتر اهل علم بر این

باورند که زکاتی در آن‌ها نیست، به دلیل روایتی که احمد، نسائی و ابوداوود از بَهز بن حکیم از پدربزرگش نقل کرده‌اند که گفت: شنیدم رسول الله ﷺ می‌فرمودند: «در هر شتر چرنده‌ای، در هر چهل نفر یک بنت لبون است...» تا آخر حدیث؛ پس وجوب زکات در شتر را به چرنده بودن مقید کردند، بنابراین در شترِ دست‌تغذیه واجب نیست؛ و اما دربارهٔ چهارپایانِ کاری به دلیل حدیث علی رضی الله عنه که فرمود: «در چهارپایان کاری صدقه‌ای (زکاتی) نیست». و مالک و گروهی دیگر به وجوب زکات در حیواناتی که دستی تغذیه می‌شوند و حیوانات کاری نیز قائل شده‌اند...». پایان نقل قول.

والله اعلم.